ISSN 1995-6134

ФОРУМ ПРАВА

Науковий журнал

2016. -№ 5.

Електронне наукове фахове видання

Виходить: *5 разів на рік*
Засновано: *2005 рік*
Засновник: *Харківський національний університет внутрішніх справ*
Видавець: *Харківський національний університет внутрішніх справ*

2016-5

© ХНУВС, 2016

Рекомендовано Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ до публікації та до поширення через мережу Інтернет, протокол № 12 від 29.11.2016 р.
Підписано до публікації та до поширення через мережу Інтернет 29.11.2016 р.

УДК 34+35

Редакційна колегія

Головний редактор	**Музичук О.М.**	д-р юрид. наук, проф.
Відповідальний секретар	**Зозуля І.В.**	д-р юрид. наук, проф.
	Головко О.М.	д-р юрид. наук, проф.
	Комзюк А.Т.	д-р юрид. наук, проф.
	Литвинов О.М.	д-р юрид. наук, проф.
	Мічурін Є.О.	д-р юрид. наук, проф.
	Слінько С.В.	д-р юрид. наук, проф.
	Старілов Ю.М.	д-р юрид. наук, проф. (Російська Федерація)

Тематика згідно з галуззю науки **"12.00.00 – Юридичні науки"** відповідно до чинного переліку галузей наук

Розглядаються концептуально-методологічні засади, теорія і практика права та державного управління

Відп. за випуск: д-р юрид. наук, проф.	**О.М. Музичук**
Технічний редактор: д-р юрид. наук, проф.	**І.В. Зозуля**
Коректор:	**О.І. Довгань**
Комп'ютерна верстка та оформлення:	**А.О. Зозуля**

Мінімальні системні вимоги: операційна система MS Windows 98/2000/XP/2003, браузер MS Internet Explorer версії 5 та вище, Adobe Acrobat (Adobe Reader).

Адреса редколегії журналу

61080, м. Харків, пр. Л. Ландау, 27. Харківський національний університет внутрішніх справ. Редакція наукового журналу «Форум права»
Тел. +38-050-30-39-118

E-mail: Journals@meta.ua
Веб-сайт журналу: forumprava.pp.ua
Режим доступу до публікацій журналу: http://nbuv.gov.ua/j-tit/FP_index.htm

Відповідає наказу Міністерства освіти і науки України, Національної академії наук України, Вищої атестаційної комісії України «Про затвердження Положення про електронні наукові фахові видання» від 30.09.2004 р., № 768/431/547.

Внесений до Переліку наукових фахових видань постановою президії ВАК України від 18.01.2007 р., № 3-05/1 (Бюлетень ВАК України. – 2007. – № 2. – С. 5).

Включено (перереєстровано) до Переліку наукових фахових видань України наказом Міністерства освіти і науки України від 04.07.2013 р., № 893 (Додаток 6).

Включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (http://journals.indexcopernicus.com/+,p5061,3.html), індексується з 2012 року.

Включено до міжнародної наукометричної бази Scientific Indexing Services (SIS) (http://sindexs.org/JournalList.aspx?ID=1468), індексується з 2014 року.

Включено до міжнародної наукометричної бази InfoBase Index, (Si No 2601, http://www.infobaseindex.com/journal-accepted.php), індексується з 2016 року

Індексується пошуковою системою Google Scholar

ФП 2016-5
ISSN 1995-6134

ЗМІСТ

Бєлік Л.С. Деякі аспекти планування оперативних комбінацій при документуванні злочинів, пов'язаних із одержанням неправомірної вигоди 5

Віхров С.О., Счастливцева Р.В. Щодо необхідності приведення зобов'язань із здійснення діяльності інституційних інвесторів в Україні до законодавства Європейського Союзу 11

Глуховеря В.А. Національна поліція: стан та проблеми реформування 20

Гончар Л.Я. Правові засади організації діяльності адміністративних судів 24

Гримич М.К. Щодо системи джерел адміністративного процесуального права України 30

Дякуповський О.Є. Загальні засади правового регулювання підприємництва в республіці Польща 35

Зайцев Д.В., Шевчук В.А. Деякі погляди та правові аспекти розвитку тактики за досвідом локальних війн і збройних конфліктів сучасності 41

Ільков В.В. Методологія дослідження джерел права в адміністративному судочинстві 48

Карпенко М.О. Рішення слідчого судді у кримінальному провадженні: окремі аспекти 53

Кобзєва Т.А. Мета та принципи фінансової системи України 58

Ковтун В.І. Соціальні параметри іспанської конституції 63

Колесник Г.Р. Прокурорський нагляд у досудовому розслідуванні за КПК України 2012 року: функціональна характеристика, повноваження, форми реалізації 68

Копайгора І.Д., Копайгора І.І. Щодо виникнення і розвитку вчень про трудові правовідносини: історія та сучасність. Частина 2 73

Костюченко О.Є., Коротич Т.М. Правові засоби реалізації соціального призначення трудового права 83

Крицька І.О. Окремі аспекти реалізації засади змагальності під час формування речових доказів у кримінальному провадженні 89

Кронівець Т.М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності вищих навчальних закладів України: стан правового регулювання 96

Кулькіна Я.С. Порівняльна характеристика військових злочинів в Україні та зарубіжних країнах (на прикладі ст.414 КК України) 103

Кучинський Ю.Д. Проблеми адміністративно-правового регулювання режиму військового майна в Україні 110

Лемішко Ю.Ю. Співвідношення обставин, які обтяжубють покарання із кваліфікуючими ознаками 115

Лехкодух І.О. Щодо правового статусу господарських товариств з одним учасником 123

Логвиненко М.І., Тітарев В.І. Компаративний аналіз повноважень парламентів європейських країн та Верховної Ради України в сфері управління фінансовою системою 130

Онопрієнко С.Г. Класифікація елементів інформаційної культури 135

Пампура М.В. Правосвідомість у суспільстві, що трансформується: функціональний аспект 139

ISSN 1995-6134

Повзик Є.В. Актуальні питання розгляду судом угоди про визнання винуватості.....144
Полянська В.С. Витоки і розвиток транснаціональної організованої злочинності у сфері економіки в Україні..... 151
Предместніков О.Г. Адміністративно-правове регулювання організаційної структури Міністерства юстиції України..... 157
Процишен М.В. Права про телекомунікації в Україні: методологічні засади розуміння..... 168
Сіваш О.М. Односторонні акти держав в сучасному міжнародному праві..... 174
Соловей Н.С. Суб'єкти права комунальної власності в Україні..... 180
Спірідонов М.О. Відповідальність за порушення права на захист за кримінальним законодавством зарубіжних держав..... 185
Супрун Т.С. Поняття предмета доказування у цивільному судочинстві..... 190
Щербаковський М.Г. Предмет судової експертизи..... 199

Форум права Форум права Форум права

ISSN 1995-6134

УДК 004.09.001
Д.В. ЗАЙЦЕВ,
канд. військ. наук, Університет державної фіскальної служби України
В.А. ШЕВЧУК,
канд. юрид. наук, Університет державної фіскальної служби України

ДЕЯКІ ПОГЛЯДИ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТАКТИКИ ЗА ДОСВІДОМ ЛОКАЛЬНИХ ВІЙН І ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ СУЧАСНОСТІ

Ключові слова: *локальна війна і збройний конфлікт, іррегулярні збройні формування, спеціальні військові (бойові) дії*

Відповідний рівень розвитку воєнно-економічного потенціалу окремих держав, досягнення в розвитку озброєння, бойової техніки, боєприпасів, автоматизованих систем управління військами, розвідки та радіоелектронної боротьби, засобів вогневого ураження, результати теоретичних досліджень та досвід локальних війн і збройних конфліктів дозволили цілому ряду найбільш розвинутих держав розпочати інтенсивну підготовку своїх Збройних Сил до війн шостого покоління.

Використання нових форм і способів у збройної боротьбі у локальних війнах і збройних конфліктах сучасності, до того ще й підкріпленого в окремому випадку й злочинною, як на нашу думку, постановою Ради Федерації Федеральних Зборів Російської Федерації (РФ) «Про використання Збройних Сил РФ на території України» від 01.03.2014 р, № 48-СФ [1] та в подальшому – й використанням з вересня 2015 року збройних сил РФ за кордоном, за територією РФ (у Сирії) за рішенням тієї ж Ради РФ, привело до розвитку тактики в бік нестандартних підходів до ведення бойових дій. Не рідко збройна боротьба у локальних війнах і збройних конфліктах ведеться регулярними військами в середині своєї держави проти незаконних збройних формувань (НЗФ). Тому маємо право сказати, що воєнне мистецтво збагатилося новою системою знань стосовно боротьби регулярними військами проти НЗФ.

Результати всебічного аналізу досвіду ведення бойових дій останнього часу, публікації військових фахівців вказують на те, що центр вагомості бойових зусиль військ у сучасних локальних війнах і збройних конфліктах підкріплюється відповідним нормативно-правовим забезпеченням (наприклад, Указом Президента України «Про часткову мобілізацію» від 17.03.2014 р. № 303/2014 [2] та ін.) і знаходиться на боці тактичних дій. Так, під час ведення бойових дій в Афганістані загальна доля завдань тактичного рівня, які вирішувалися військами, складала біля 80 % від загального обсягу бойових дій, а у двох чеченських воєнних компаніях – 75 %, під час ведення антитерористичної операції (АТО) на сході України – не менше 90 %. Дані результати дозволяють зробити висновок, що тактика була і залишається основою досягнення оперативної мети в збройній боротьбі.

При цьому, міжнародно-правові принципи і норми збройних конфліктів в період ведення військових дій, зокрема, досліджені В.Г. Стрекозовим, А.В. Кудашкиним [3]. В свою чергу, В.В. Стрижевський, О.І. Гуржій, С.П. Мосов, В.Д. Макаров [4, 5] та ін. розглядають питання розвитку загальної тактики у всіх її аспектах, але в жодній із публікації не розглядаються питання розвитку тактики дій за умов участі Сухопутних військ Збройних сил (ЗС) України в зоні проведення АТО. Тому, метою статті є виявлення тенденцій розвитку загальної тактики, уточнення підкріплених певними правовими засадами завдань щодо втілення в навчальний процес військової підготовки нових форм і способів підготовки і ведення загальновійськового бою.

Актуальність питань, що розглядаються, полягає в тому, що теорії тактики, як складової частини воєнного мистецтва, за останні три десятиріччя не приділялось значної уваги, а досвід боротьби з НЗФ був протягом зазна-

© Зайцев Д.В., Шевчук В.А., 2016

ISSN 1995-6134

ченого часу не витребуваний і забутий у всіх силових структурах України.

Основні загрози для України, що визначені в Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України [6], є: агресивні дії Росії, що здійснюються для виснаження української економіки і підриву суспільно-політичної стабільності з метою знищення держави Україна і захоплення її території; застосування воєнної сили, а також технологій гібридної війни; тимчасова окупація РФ території АРК і міста Севастополя та дальші дії щодо дестабілізації обстановки у Балто-Чорноморсько-Каспійському регіоні.

Саме вирішенню питань мінімізації загрозам автори статті й пропонують деякі шляхи та способи їх запобігання тактичними (оперативно-тактичними) діями в правовій площині українського законодавства.

Керівні документи, за якими здійснювалася та здійснюється зараз підготовка військ: бойові статути, настанови, посібники тощо насичені положеннями, які у своїй більшості не відповідають ні особливостям організаційно-штатної структури загальновійськових частин, ні їх бойовим (спеціальним) можливостям, а оперативно-тактичні нормативи потребують перегляду.

Указом Президента України від 24.09.2015 р. № 555/2015 затверджено нову Воєнну доктрину України, яка чітко визначила, що Російська Федерація здійснила агресію на територію України (ст.9 [7]). Воєнною доктриною також визначено, що можливим сценарієм реалізації загрози воєнній безпеці України може бути «повномасштабна збройна агресія РФ проти України з проведенням сухопутних, повітряно-космічних, морських операцій з рішучими воєнно-політичними цілями» (ст.11 [7]).

З метою недопущення реалізації вказаного сценарію внесені зміни до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [8], суттєво змінена тактика ведення бойових дій в локальних війнах, введені в дію нові Бойові статути.

Гостра необхідність у поновленні досвіду боротьби з іррегулярними збройними формуваннями виникла на сході України, коли українські війська та інші силові структури зіткнулись з противником, який ухилявся від прямих зіткнень на відкритій місцевості, уникаючи позиційних форм боротьби, роблячи ставку на створення засад, раптове нанесення ударів, активно застосовуючи снайперські та гранатометно-кулеметні групи, широко використовуючи мінно-вибухові загородження, артилерійський та мінометний вогонь. З'єднанням, частинам і підрозділам ЗСУ країни вимушено призначались не чіткі обмежені смуги, як це робилось звичайно, в ході наступальних чи оборонних дій, а зони відповідальності значних розмірів. Для з'єднань їх розміри сягали біля 100 кілометрів. Розтягнуті комунікації, незахищені тили стали самими уразливими місцями у діях механізованих бригад ЗС України. Сил і засобів для охорони і оборони комунікацій, тилів, пунктів управління, частин і підрозділів у районах розташування, вогневих позицій засобів ураження, аеродромів катастрофічно не вистачало [6]. Такі умови обстановки вимагали від командирів і штабів секторів АТО вміння приймати нестандартні рішення, проявляти ініціативу, застосовувати воєнну хитрість.

Характерною особливістю для ЗС України постало вирішення завдань щодо локалізації та нейтралізації кризових ситуацій з метою забезпечення правового режиму надзвичайного стану, що був введений в країні весною 2014 р. Війська вимушені були оволодівати способами дій щодо ізоляції району конфлікту від притоку зброї, боєприпасів, матеріальних засобів і найманців з інших регіонів (з території РФ під виглядом гуманітарної допомоги), несення служби шляхом патрулювання, на КПП, блокпостах, сторожових заставах, по охороні та обороні об'єктів, запобіганню диверсій і терористичних актів, роз'єднанню протиборчих сторін, намаганню встановити зони роз'єднання, здійснювати нагляд за умовами перемир'я, відведенню військ на відповідних напрямках, створенню гуманітарних коридорів, евакуації населення із зон конфліктів і вирішення інших завдань.

ISSN 1995-6134

Досвід ведення бойових дій регулярними військами проти іррегулярних збройних формувань показав, що застосування військ має ряд особливостей [5]:

– по-перше – виконання завдань здійснюється об'єднаннями військ різновидової та різновідомчої належності, на розрізнених, нерідко ізольованих напрямках у відриві з'єднань, частин і підрозділів від головних сил при високому ступені самостійності в умовах, коли противник широко застосовує засади, партизанські способи боротьби, нічні обстріли, прицільний снайперський вогонь, наносить раптові удари та здійснює розвідку боєм;

– по-друге – поставлені завдання вирішуються шляхом переважно нетрадиційних способів, різними загонами і групами (ротними, батальйонними), сформованими за цільовим призначенням;

– по-третє – підготовка бою і управління підрозділами різко ускладнюється внаслідок одночасного ведення бойових дій у декількох різних районах при наявності відкритих фронтів і розтягнутих тилових комунікацій.

Під час боротьби з НЗФ вирішення завдань реалізовувалось, як правило, нетрадиційними способами [4, 5].

Специфіка такої боротьби породила новий вид бойових дій – *спеціальну операцію.* Одним з елементів такої операції стали спеціальні військові дії, які проводяться загальновійськовими з'єднаннями, частинами у взаємодії з формуваннями інших силових структур. Їх змістом являлись ізоляційно-обмежувальні, розвідувально-пошукові, ударно-вогневі і рейдово-штурмові дії, направленні на розгром НЗФ. Поява даної форми тактичних дій обумовлена тим, що в збройних конфліктах традиційні види бою (наступ і оборона) уже не охоплювали весь зміст збройного протиборства з іррегулярними формуваннями противника.

Розвідувально-пошукові дії мають на меті визначити місцезнаходження загонів НЗФ, їх бойовий склад, наявність опорних пунктів, баз, складів, пунктів управління. Для виконання зазначених завдань залучаються сили і засоби агентурної, космічної, повітряної, радіо- і радіотехнічної розвідки; розвідувальні органи, сили спеціальних операцій. Для проведення розвідувально-пошукових дій застосовуються *розвідувально-пошукові групи* у складі від відділення до взводу, основним способом виконання завдань є пошук.

Рейдово-штурмові дії здійснюються з метою проведення швидкого і потайного маневру для блокування і знищення НЗФ нанесенням комбінованих ударів із фронту, тилу, флангів, з повітря, вогнем артилерії.

Рейд здійснюється батальйонною тактичною групою при підтримці авіації. Наземний рейд доповнюється діями десантно-штурмових (аеромобільних або механізованих) підрозділів на вертольотах. Може здійснюватися різними способами: по окремих зонах в загальному районі бойових дій, з одночасним охопленням усієї глибини розташування НЗФ.

Під час постановки бойових завдань підрозділам доцільно призначати загальний напрямок дій та два – три об'єкти захоплення. Побудова похідного порядку повинна забезпечувати одночасну участь у нанесенні удару всіх вогневих засобів; чітку взаємодію сил і засобів рейдового загону; можливість здійснення швидкого маневру; стійкого управління підрозділами; використання вигідних умов місцевості для потайного пересування; готовність до відбиття ударів противника.

Повітряно-штурмова атака полягає у висадці штурмового ешелону, його розгортанні і атаці противника сумісно з бойовими вертольотами. Значного досвіду у проведенні десантно-штурмових дій під час боротьби з іррегулярними формуваннями набули збройні сили армій провідних країн світу, особливо США та Великобританії. Так, «наземна фаза» антитерористичної операції «Непохитна свобода», що розпочалася 17.10.2001 року вводом підрозділів спеціального призначення у райони Афганістану, які контролювали таліби, показала, що «афганський досвід радянських військ», м'яко кажучи, був невивчений і неврахований [4].

Це приводило до втрат техніки та особового складу у антиталібівських силах. Отже вій-

ISSN 1995-6134

ськові США примушені були вивчати і застосовувати досвід радянських військ, тому що пробачити таких утрат суспільство розвинених країн світу не може.

Сучасні умови осередкового протиборства, відсутність цілісності лінії фронту бойових дій, ведення активних бойових дій одночасно по всій глибині бойового порядку (оперативної побудови) військ протидіючих сторін, обмеженість складу сил і засобів, що залучаються для вирішення бойових завдань висунули необхідність внесення значних змін у побудову бойового порядку, способи використання його елементів. При бойових діях підрозділів на значній відстані один від одного гостро встало питання необхідності забезпечення тактичної вогневої автономності підрозділів, пошуку способів їх використання без значної підтримки засобами старшого командира.

Результатом пошуку вирішення даної проблеми стало створення зведених тактичних груп і загонів цільового призначення, виникла та затвердилась загінно-групова тактика. Головною метою формування тактичних груп і загонів стала необхідність створення гнучкого розосередженого бойового порядку, який би дозволяв вести автономні бойові дії не тільки на рівнині, але і на пересічній, горсько-лісистій місцевості, а також в населених пунктах.

Тактичні групи і загони створювались, як правило, для проведення розвідувально-пошукових, рейдових, блокуючих, штурмових дій, здійснення обходів, захопленню комунікацій, окремих об'єктів. Основу тактичних груп (загонів) складали механізовані батальйони, підсилені танковими, артилерійськими, інженерними підрозділами ППО, авіації, вогнеметними підрозділами та підрозділами протитанкових засобів. Склад засобів підсилення визначався відповідно до конкретних умов бойової обстановки, та змісту бойових завдань, що покладаються.

Логічним продовженням розвитку загінної тактики стала тактика дій дрібних бойових груп, яку умовно можна назвати груповою. Групова тактика федеральних військ в Чечні в ході контртерористичної операції явилася відповіддю на зміну умов оперативно-тактичної обстановки і у своїй основі представляла собою дії дрібних груп, до складу яких входили військовослужбовці різних військових спеціальностей – автоматники, кулеметники, гранатометники, снайпери, вогнеметними [5].

Кількісний склад бойової групи визначався змістом бойових завдань, які на неї покладалися. Головною метою створення груп – створення найбільш гнучкого розосередженого бойового порядку, який би дозволяв з максимальною ефективністю використовувати бойові якості кожного типу озброєння та своєчасне і якісне виконання бойової завдань при мінімальних втратах особового складу й техніки. Ефективність використання бойових груп прямо залежить від рівня професійної підготовки військовослужбовців, їх бойової злагодженості, якості організованого управління і взаємодії.

В цілому створення тактичних груп (загонів), загінно-групова тактика себе виправдала і в практиці тактики намітилася тенденція подальшого удосконалення способів їх використання в різноманітних умовах обстановки (при діях у складі передових, сторожових, штурмових загонів, авангардів, веденні наступальних бойових дій у горах, місті тощо).

Під час проведення АТО в частинах, з'єднаннях, залежно від умов ведення бойових дій додатково до класичних елементів побудови бойового порядку створювались: військові маневрові, мобільні, ударно-вогневі, винищувальні, протидиверсійні, вертолітно-рейдові групи, бронегрупи та рухомі групи мінування на вертольотах [4, 5].

Військові маневрові групи створювалися для вирішення самостійних, раптово виникаючих завдань у ході бою, боротьби з мобільними загонами і групами бойовиків. Базовою основою був механізований батальйон на БМП, підсилений танковим, артилерійським, протитанковим підрозділом. При виконанні спеціальних завдань до їх складу включалися загони і групи спеціального призначення, підрозділи інших силових структур.

ISSN 1995-6134

Ударно-вогневі групи створювалися у складі рейдових, обхідних, штурмових та блокуючих загонів, а інколи і сторожових застав. Їх основу складали танкові, механізовані і артилерійські підрозділи. Сполучення високих ударних та маневрових можливостей дозволяло ударно-вогневим групам швидко здійснювати маневр по фронту і глибині, наносити раптові удари, оперативно змінювати обстановку на свою користь, приховано виходити з бою з метою вирішення нових раптово виникаючих завдань.

Винищувальні загони і групи формувались для боротьби з диверсійно-розвідувальними і терористичними групами при проведенні спеціальних операцій («зачистки») у населених пунктах та під час блокуючих дій. Основними вимогами до їх використання є – маневреність, самостійність пошуку, раптовість нанесення удару, швидкий маневр на новий напрямок.

Вертолітно-рейдові групи входили до складу рейдових і обхідних загонів, під час супроводження маршових колон. До їх складу включались 1–2 розвідувальних вертольоти 2–3 бойових із комплексним озброєнням. Основними завданнями до виконання яких залучалися вертолітно-рейдові групи являлися – боротьба з тактичними-повітряними десантами, РДГ, засадами, мобільними вогневими та бойовими групами противника.

Рухомі групи мінування на вертольотах створювалися та застосовувалися при блокуючих діях, локалізації угруповань противника в районах бойових дій і на маршрутах висування, шляхом постановки мінно-вибухових загороджень на маршрутах відходу (висування) маневру підрозділів противника у ході бойових дій.

Бронегрупи включалися до складу рухомих загонів, обхідних загонів, сторожових застав, загонів супроводження автотранспортних колон, засад, штурмових загонів під час ведення бойових дій у місті (населених пунктах). В залежності від умов обстановки і характеру завдань, що вирішуються, до їх складу включалися танкові, механізовані та комбіновані підрозділи.

Необхідність створення додаткових елементів бойового порядку обумовлювалась конкретними умовами обстановки, можливостями частин щодо виділення необхідних сил і засобів, і всебічного забезпечення їх бойових дій.

Виходячи з досвіду участі ЗС України у бойових діях в зоні проведення АТО, обумовлених відповідними нормативно-правовими актами нашої держави [6–8], автори вважають, що доцільність створення вище перелічених додаткових елементів бойового порядку під час ведення бойових дій, ефективність їх бойового застосування не викликають сумніву. Однак, як показують результати проведеного аналізу, характер їх бойового застосування має визначену епізодичність. Їх створення потребує відриву частки бойового складу підрозділу від виконання основних завдань, що у свою чергу значно впливає на стан їх бойового потенціалу.

Оборонні дії застосовувались для прикриття кордонів, утримання вузлів доріг, населених пунктів, важливих об'єктів тощо. При цьому вони велись не шляхом створення суцільних траншейних позицій і глибоко ешелонованих смуг, а являли собою *стримуюче-стабілізуючі дії.* Тобто, це була розосереджена оборона, яка створювалась на широкому фронті по осередковому принципу і основу її складали бойові центри з круговою системою вогню і загороджень, вузли опору і опорних пунктів, рухомих заслонів, засідок, вогневих мішків, кочівних вогневих точок, сторожових застав і блокпостів.

Характерним для вогневого ураження було: нанесення точкових вибіркових ударів, перш за все при діях у населених пунктах; комплексування вогню артилерії з ударами авіації; обмежене сполучення дальнього і ближнього вогневого бою; антиснайперська боротьба; сполучення вогню, удару і маневру в специфічних формах; посилення вогневої взаємодії механізованих і танкових підрозділів із вертольотами; збільшення дальності вогневого впливу (до 2000–2500 м для танків; до 2500–5500 м для ПТЗ) забезпечувало ураження бойовиків та сепаратистів до того, як

ISSN 1995-6134

вони мали змогу відкрити вогонь з гранатометів.

Локальні війни і збройні конфлікти, що мали місце наприкінці XX і на початку XXI сторіччя в межах або поза межами відповідного міжнародного права, здійснили значний вплив на розвиток воєнного мистецтва і, перш за все, необхідно визначити, що в загальній системі бойових дії яскраво проявилась домінуюча роль тактики, як його складової частини. Так, у війнах в Афганістані, Чечні, Арабо-Ізраїльських війнах, АТО на сході України питома вага тактичних завдань, що вирішуються військами, складає, за розрахунками, до 90 % від загального об'єму бойових дій. Це свідчить про те, що *тактика* була і залишається основою для досягнення стратегічної мети.

Сама тактика значно збагатилась формами і способами боротьби [4, 5]. Зокрема – непрямі дії. Основу їх складає вогневе ураження противника, ураження найбільш важливих об'єктів артилерійським (мінометним) вогнем, вогнем реактивних систем залпового вогню; нанесення удару по флангах і тилу противника; сформувалась система поглядів на ведення бойових дій проти НЗФ, які діють під девізом: «терор, диверсії, стращання, віроломство», роблять ставку на партизанські методи боротьби, відхиляються від прямих воєнних зіткнень; затвердилась «загінно-групова» тактика; поява нових елементів бойового порядку; удосконалення системи вогневого ураження противника в умовах осередкового протиборства; поява нового способу ведення оборони – «стримуючо-стабілізуючі дії»; збільшення методів роботи командирів.

Зміни в тактиці, що з'явились в ході локальних війн і збройних конфліктів, закріплений нормативно-правовими засадами досвід застосування ЗС України, ІВФ та ПО з лютого місяця 2014 року по теперішній час на території нашої країни в зоні проведення АТО та тимчасово окупованого Криму дають змогу детально їх проаналізувати, визначити тенденції її розвитку і на цій підставі прийняти активну участь у розробці основних документів для військ та втілити їх у навчальний процес військової підготовки і наполегливо працювати над їх удосконаленням.

На рівні взаємодії Департаменту військової освіти та науки, керівників структурних підрозділів МО України, ГШ ЗС України є доцільним [9] організувати заходи щодо перегляду змісту підготовки військових фахівців усіх рівнів вищої освіти з метою врахування досвіду застосування ЗС України в АТО та посилення практичної спрямованості навчання, формування стійких командирських, морально-психологічних та лідерських якостей у офіцерів пропонується [10]: підготувати нормативно-правові документи з питань військової освіти відповідно до Закону України «Про вищу освіту» з урахуванням досвіду застосування ЗС України в АТО; опрацювати питання щодо запровадження дистанційного навчання військових фахівців оперативно-стратегічного та оперативно-тактичного рівнів військової освіти;після затвердження нового переліку галузей знань та спеціальностей організувати розробку стандартів вищої освіти та підготовки військових фахівців;продовжити імплементацію Дорожньої карти Програми НАТО відповідно до плану дій «Україна-НАТО»; підвищити рівень практичних навичок курсантів командного та інженерного фаху шляхом удосконалення системи проведення навчальних практик та військового стажування; організувати та запровадити нові підходи до підготовки офіцерів запасу, а саме: введення в програму підготовки після першого року навчання комплексних практичних занять, які проводяться у військових частинах або навчальних центрах при ВВНЗ; проведення навчального збору у військових частинах або навчальних центрах, які мають відповідну навчально-матеріальну базу для проведення практичного навчання; підвищення кваліфікації, професійного рівня та педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників кафедр військової підготовки ВНЗ; планування заходів щодо забезпечення кафедр військової підготовки сучасною стрілецькою зброєю, озброєнням та військовою технікою.

ISSN 1995-6134

ЛІТЕРАТУРА

1. Постановление Совета Федерации Федерального Собрания РФ «Об использовании Вооруженных Сил РФ на территории Украины» : от 01.03.2014 г., № 48-СФ // Рос. газета. – 05.03.2014. – № 6323 (51).

2. Указ Президента України «Про часткову мобілізацію» : від 17.03.2014 р., № 303/2014 // ВВР України. – 2014. – № 15. – Ст. 328.

3. Військове право : підручник / [В. Г. Стрекозов, А. В. Кудашкин та ін.]. – М. : За права військовослужбовців, 2004. – 640 с. (Серія «Право в Збройних Силах – консультант»). – Вип. 45.

4. Локальні війни та збройні конфлікти другої половини XX століття (Історико-філософський аспект) : монографія / О. І. Гуржій, С. П. Мосов, В. Д. Макаров та ін. – К. : Знання, 2012. – 356 с.

5. Стрижевський В. В. Особливості тактики дій механізованих і танкових військ за досвідом війн початку XXI сторіччя / Стрижевський В. В. // Військово-науковий вісник. – 2013. – Вип. 16. – С. 165–177.

6. Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України / затв. Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» : від 14.03.2016 р., № 92/2016 // Офіційний вісник Президента України. – 2016. – № 10. – Ст. 195.

7. Воєнна доктрина України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/555/2015.

8. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020» : від 12.01.2015 р., № 5/2015 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 4. – Ст. 67.

9. Наказ МО України «Про введення в дію рішення колегії Міністерства оборони України» : від 14.08.2015 р., № 407.

10. Шаталова О. Г. Розвиток системи вищої військової освіти України / О. Г. Шаталова, Ю. Н. Бараш // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 3 (36). – С. 202–207.

Зайцев Д. В. Деякі погляди та правові аспекти розвитку тактики за досвідом локальних війн і збройних конфліктів сучасності / Д. В. Зайцев, В. А. Шевчук // Форум права. – 2016. – № 5. – С. 41–47 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_5_9.pdf

Визначені особливості та правові аспекти ведення бойових дій проти іррегулярних незаконних збройних формувань за умови їх непрямої дії; визначено, що специфіка боротьби з ними породила такий вид бойових дій як антитерористична (спеціальна) операція, змістом якої є: ізоляційно-обмежувальні, розвідувально-пошукові, ударно-вогневі, рейдово-штурмові тощо дії.

***

Зайцев Д.В., Шевчук В.А. Некоторые взгляды и правовые аспекты развития тактики по опыту локальных войн и вооруженных конфликтов современности

Определены особенности и правовые аспекты ведения боевых действий против иррегулярных незаконных вооруженных формирований при условии их непрямого действия; определено, что специфика борьбы с ними породила такой вид боевых действий как антитеррористическая (специальная) операция, содержанием которой являются: изоляционно-ограничительные, разведывательно-поисковые, ударно-огневые, рейдово-штурмовые и другие действия.

***

Zaitsev D.V., Shevchuk V.A. Some Views and Legal Aspects of the Tactics of the Experience of Local Wars and Armed Conflicts of Today

The article defines the characteristics and legal aspects of warfare against irregular armed units, provided their indirect action; determined that the specificity of dealing with them has created this kind of fighting as an anti-terrorist (special) and content which are insulating-restrictive, reconnaissance and search, shock-fire, raid, assault, etc. action.